

SOC423

**Náboženství v soudobém světě:
problémy a koncepty**

Lekce 11:

Náboženství a občanská společnost.

29. 4. 2009

Herbert: normativní a empirický koncept OS

- Úlohou kritické teorie občanské společnosti je rozlišení **normativního** a **empirického** konceptu občanské společnosti.
- V diskusích o OS se často obě roviny (nereflektovaně) propojují.
- *Empirický* koncept = to, co občanská společnost reálně je
- *Normativní* koncept = to, čím by občanská společnost měla být

Negativní vymezení občanské společnosti

1. OS nestojí v protikladu *státní moci*, ale stojí mimo ni.
2. OS není totožná s *politickou společností*.
3. OS je vymezena na jiných principech, než jsou *pokrevní a rodové vztahy*.
4. OS není výrazem jednoho *politického dogmatu* či *ideologie*.

Historie konceptu OS

- Idea OS byla poprvé formulována v souvislosti s výzvou vůči představě přirozeného, Bohem ustaveného řádu → vznik „sociálna“
- Původní koncept OS v sobě nesl stopy osvícenství, mj. v podobě *kritiky náboženství*.
- de Tocqueville – slučitelnost náboženství a moderní demokracie v USA
- Marx – OS jako kamufláž pro nadvládu zboží a kapitalistické třídy
- Gramsci – ambivalentní povaha OS

Občanská společnost podle Bergera

- **Strukturální** a **kulturní** vymezení konceptu občanské společnosti.
- Ze *strukturálního* hlediska je OS souborem institucí, které stojí *mezi* soukromou sférou na straně jedné, a makroinstitucemi státu a ekonomiky na straně druhé.
- Z *kulturního* hlediska je OS souborem institucí, které jsou občanské, tj. zmírňují konflikty a posilují sociální mír.
- Americká tradice spojuje OS s principem *voluntarismu*.
- Příbuznost konceptu OS s konceptem „*prostředních institucí*“.

Náboženství a občanská společnost podle Bergera

- V moderních demokratických a pluralitních podmínkách se náboženské instituce často staly součástí OS vymezené ve *strukturálním* smyslu.
- S ohledem na *kulturní* vymezení konceptu OS je role náboženství ambivalentní.
- Náboženství může legitimizovat mír a toleranci stejně jako násilí a nenávisť.

Občanská společnost a proces demokratizace

- Teorie **demokratizace** často přisuzují důležitou úlohu občanské společnosti.
- Jaký je empirický vztah mezi občanskou společností a demokracií?
- Občanská společnost není dostačující podmínkou pro vznik a udržení demokracie.
- Hefner: 3 důležité složky – **občanská společnost, veřejná sféra/kultura a stát**
- Občanská společnost zdola nebo shora?

Náboženství a rozvoj občanské společnosti

- Role náboženství jakožto podpory občanské společnosti v podmínkách komunistických režimů v zemích střední a východní Evropy:
 - 1) institucionální prostor
 - 2) symbolický zdroj
 - 3) institucionální a ideologické pojítko s mezinárodním řádem
 - 4) intelektuální síla

Gellner: neslučitelnost islámu s OS

- Podle Gellnera je islám *nesekularizovatelný*, a proto je *neslučitelný* s občanskou společností (normativně i empiricky) → OS potřebuje **individuální autonomii**
- Gellner opomíjí fakt, že modernita vstupovala do různých regionů odlišným způsobem.
- V rámci islámu existuje pestrá škála reakcí na diskurzy demokracie, občanské společnosti a lidských práv
- Existuje pluralita modelů islámu a jeho vztahu ke společnosti.
- Empirie ukazuje, že islám byl často schopen mobilizovat veřejný diskurz, aniž by potlačoval demokratický pluralismus.